

Miért nem szerepel az erdő az alsó tagozatos kerettantervben?

Lampert Bálint doktorjelölt,

NYME EMK Kitaibel Pál Környezettudományi Doktori Iskola

A közoktatást érintő jelentős változások során az új Nemzeti alaptanterv (2012), valamint a NAT 2012 alapján készített új kerettantervek¹ számos esetben módosították a tanítandó ismeretek körét és struktúráját. A NAT 2007 leváltásának egyik indoka a konkrétumok hiánya volt. Nem szerepelt benne például Petőfi Sándor, ebből kifolyólag nem volt semmi garancia arra, hogy az iskolákban tanítsák.² Ha elfogadjuk azt az érvet, amely szerint csak azt tanítanak garantáltan az iskolában, ami konkrétan szerepel a NAT-ban, akkor reális lenne a veszélye annak, hogy a gyerekek mostantól nem fognak tanulni az erdőről, ugyanis az új NAT-ban sem található meg az erdő kifejezés.³

A korábbiakhoz hasonlóan szerencsére most sem menthetetlen a helyzet. Korábban az iskolák fenntartója vagy a minisztérium (a helyi vagy a kerettanterv engedélyezésével) garantálta, hogy lényeges tartalmak – lásd Petőfi – ne maradjon ki az oktatásból. Az új kerettantervek megjelenésével ez a garancia tovább tud erősödni, mert az iskolák mostantól csak a minisztérium által jóváhagyott, egyelőre még csak központilag összeállított kerettantervek alapján készíthetik el a helyi tanterveiket. Az új kerettantervek pedig viszonylag konkrétan meghatározzák a tanítandó tananyag 90%-át, az iskoláknak csak 10%-nyi eltérésre adnak lehetőséget. Elvileg tehát az

új kerettantervek jelenthetik a garanciát, hogy a NAT 2012-ben nem szereplő „erdő” ne maradjon ki az oktatásból.

Az alsó tagozatra vonatkozó kerettantervet áttanulmányozva szomorúan tapasztalható, hogy rejtélyes módon ismét hiányzik az erdő témakör. Valójában ennél összetettebb a helyzet, azonban ennek ellenére sem megnyugtató. A kerettanterv környezetismeret tantárgy 1-2. osztályra⁴ vonatkozó tartalmi előírásai alapján az egyik ún. tematikai egység az Élőlények közösségei címet viseli (8 tanórás időkeret). A témakör fejlesztési követelményeiben a következő meghatározás szerepel: „Egy, az iskola környezetében található jellegzetes életközösség megfigyelése, jellemzése.”⁵

A leírásnak teljesen megfelel akár az erdő is. A tanterv készítői mégsem ezt írták be a fejlesztési feladatokba, hanem választási lehetőséget adnak. Ha tehát az iskola közelében vizes élőhelyet is találunk vagy éppen mezőt, akkor nem feltétlenül fognak a gyerekek az erdőről tanulni. Sok múlik jelenleg azon is, hogy a tankönyvírók beemelik-e az erdőt az új kerettanterveknek megfelelő (most készülő) tankönyvekbe, mert ezzel biztosítani tudnák az erdő helyét a tananyagban.

Számomra, mint a felsőoktatási tevékenysége mellett egy évtizede erdészeti erdei iskolában foglalkozásokat is vezető pedagógusnak további probléma az alsó tagozatos kerettantervvel, hogy a fenntarthatósággal kapcsolatos témakörben (*Megtart, ha megtartod 7 óra*)⁶

nem az erdőgazdálkodás, hanem az ártéri gazdálkodás példáján keresztül próbálják megértetni a diákokkal a tudatos, fenntartható ember–természet kapcsolatot.⁷ Nem teljesen világos ennek az oka, mert tapasztalataim szerint alsó tagozatos gyerekekkel is könnyen megérthető az erdőgazdálkodás működése (felújítás, nevelés, véghasználat), a természeti erőforrások tartamos és/vagy fenntartható⁸ kezelésének lényege, jelentősége. Ráadásul az erdőgazdálkodás az ország egészére jellemző gazdálkodási mód, szemben az ártéri gazdálkodással.

Alsó tagozaton még egyszer szerepel tematikai egységként az életközösség, ez a „Kertben, mezőn” (3-4. osztály); tehát ismételtelen nem az erdő.

Az elmondottak alapján reális a lehetősége annak, hogy alsó tagozaton az erdő kimaradjon az oktatásból. Felmerülhet a kérdés, hogy akkor az általános iskolában tanulnak-e egyáltalán a diákok az erdőről? A válasz igen, tanulnak, de csak az 5-6. osztályos képzési ciklusban. Akkor 12 órát rendel a kerettanterv az erdőhöz.

A fejlesztési feladatokat átnézve alapvetően megnyugtató, hogy kellő alapos-sággal dolgozza fel az erdő élővilágát, sőt az erdő „szociális, környezetvédelmi jelentősége”⁹ is megtalálható a témák között, de az erdőgazdálkodást ismét mostohán kezelik. Helyette az erdőpusztulás okainak megismerése, megértése szerepel feldolgozandó témaként.⁸ Természetesen ez is aktuális lehet hazánkban, különösen a klímaváltozással összefüggésben, de ezzel párhuzamosan a kerettanterv nem foglalkozik a hazai erdőterületek növekedésével. Miért? Továbbá, ha témaként megjelenik „a vadgazdálkodás szerepe, jelentősége”, akkor a tanterv készítői miért nem írták be a tanítandó ismeretek közé az erdőgazdálkodás szerepét, jelentőségét.

Az erdőgazdálkodás érintőlegesen (bár itt sincs leírva) a „Hegyvidék, dombvidék” tematikai egységben jelenik meg: „az erdők gazdasági jelentősége” címmel, de konkrét tartalmat, hogy mit is kellene itt tanítani, nem találunk. Érdekes volna tudni, mit szólnak az „al-

¹ A kerettantervek elnevezés elsősorban azt a hatást kelti, mintha az iskoláknak az elmúlt évekhez hasonlóan bőséges választási lehetősége lenne kerettantervekből. A valóságban az iskoláknak jelentősen szűkültek a lehetőségei, mert egyelőre csak központilag összeállított kerettantervekből választhatnak a helyi tantervük elkészítéséhez.

² <http://www.origo.hu/itthon/20110823-elkeszult-a-kozoktatasi-es-felsooktatasi-torveny-tervezete.html> letöltés: 2013. február 14.

³ Érdemes kipróbálni a következőt: a NAT 2012 letölthető pdf formátumban, majd a szókeresőjével lehet ellenőrizni

⁴ A kerettanterv kétéves ciklusokra osztja a tananyagot, ezért az iskola a helyi tantervben dönthet arról, hogy pl. 1. vagy 2. osztályban kívánja tanítani a 1-2. osztály képzési ciklusába sorolt témaköröket.

⁵ http://kerettanterv.ofi.hu/1_melleklet_1-4/index_alt_isk_also.html letöltés: 2013. február 11.

⁶ http://kerettanterv.ofi.hu/1_melleklet_1-4/index_alt_isk_also.html letöltés: 2013. február 11.

⁷ http://kerettanterv.ofi.hu/1_melleklet_1-4/index_alt_isk_also.html letöltés: 2013. február 11.

⁸ Mátyás Cs.: Erdészeti ökológia. Mezőgazda Kiadó, 1996., 19-20. o.

⁹ http://kerettanterv.ofi.hu/2_melleklet_5-8/index_alt_isk_felso.html letöltés: 2013. február 11.

földi erdőgazdaságok” (DALERD, KA-EG, KEFAG stb.), hogy csak a hegyvidéken van az erdőknek gazdasági jelentősége.

Véleményem szerint az erdészszakma nem figyelt eléggé az új kerettantervek készítésekor, mert a hazai erdőgazdálkodás kiváló oktatási példa lehetne a fenntarthatóság megértetésére, az ember és természet kapcsolati rendszerének bemutatására. Ezt erősíti az a tény, hogy az erdőgazdálkodás működő, és az ország egészére (nem csak a hegyvidékre) jellemző gazdálkodási mód. Az erdészeti szakma mindenhol büszkén vallja, hogy ágazata sikeres, jól bánik az erdővagyonnal, tehát olyan pozitív hazai példa, amit követendőnek kellene tekinteni, és ezt a gyerekekben már kisiskolás korban szükséges tudatosítani. Mégis mi az oka annak, hogy az elmúlt évek gyakorlatának megfelelően az erdészeti témakörök ismét kimaradnak vagy csak csekély szerepet kapnak a tananyagban?

Szerencsére még nincs késő ezen változtatni. Több lehetőség is rendelkezésünkre áll az erdő és az erdőgazdálkodás témájának bevezetésére. Az egyik lehetőséget az erdészeti erdei iskolák kínálják, ahol az 1-5 napos programok keretében, vagy különféle rendezvényeken kikerülhetetlen téma. A probléma ebben az esetben abból adódhat, hogy mennyi diák jut el egyáltalán erdészeti erdei iskolába.

A másik lehetőség a tanárkollégák meggyőzése az erdei iskolákban, konferenciákon, tanár-továbbképzéseken arról, hogy érdemes az erdőgazdálkodást is bevenni az oktatásba. Ez történhet egyrészt ott, ahol a kerettanterv lehetőséget ad rá. Sajnos ez csak felső tagozaton a „Hegyvidék, dombvidék” témakörben lehetséges. Másrészt alsó tagozaton csak a rendelkezésre álló 10%-nyi szabadon választható időkeretben – környezetismeret esetében évi 3-4 óra¹¹ – lehet foglalkozni az erdővel, erdőgazdálkodással. Ebben az esetben a pedagógus kollégáknak jelentős segítséget nyújthat egy kidolgozott segédanyag (pl. óravázlatok segédlettel). A NYME

Apáczai Karon 2009-ben KEOP pályázat keretében már elkészítettünk egy ilyen anyagot, amit a gyakorlatban többször sikeresen ki is próbáltunk. Személyes céлом ezen a területen, hogy a doktori disszertációm részeként új, frissített oktatócsomagot dolgozzak ki.

A harmadik lehetőség egyben az együttműködés hatékonyabbá tételét is feltételezi. Ez nem más, mint hogy az erdész- és a pedagógusszakma egymás tudását, kompetenciáját elismerve összefogjon, és közös munkájuk eredményeként megszülessen egy alternatív kerettantervi rész, vagy egy komplex oktatócsomag. Ez lehetővé tenné az erdő, erdőgazdálkodás, fenntarthatóság középpontba helyezésével a környezetismeret és természetismeret tantárgyak egy részének, továbbá a keresztantervi¹² kapcsolódásoknak (matematika, technika, ének-zene stb.) a tanítását. Amennyiben ez az elképzelés első olvasatra túlzottan ambiciózusnak tűnik, érdemes jobban tájékozódni a hazai kerettantervek között, ugyanis hamarosan elfogadnak egy hasonló szemléletű, de sakk-központú kerettantervet¹³, melynek legfőbb támogatója *Polgár Judit* és alapítványa.

A leírt gondolatok, elképzelések létjogosultságában és kivitelezhetőségében erősítenek meg a közelmúltban szerzett németországi tapasztalataim. 2012 őszén öt hetet volt szerencsém eltölteni *Prof. Robert Vogl* mellett a Weihenstephani Főiskolán (Freising, Bajorország), aki a németországi erdőpedagógia egyik legkiemelkedőbb képviselője. A professzor és kollégái most éppen egy erdővel, erdőgazdálkodással kapcsolatos oktatási programcsomag kiadásán dolgoznak a Ludwig Pedagógiai Főiskolával, valamint müncheni és München környéki általános iskolák bevonásával. Már a próbaoktatások, mérések lezajlottak, az így szerzett tapasztalatok felhasználásával hamarosan kezdődik a végleges változat kidolgozása, amelyet utána eljuttatnak az iskoláknak.

A cikk problémafelvetéséhez érdekességként említem meg, hogy a hatá-

lyos bajorországi tantervben harmadik osztályban kötelezően szerepel az erdő témakör, melynek keretében például a következő tananyagtartalmakat határozták meg: az erdő élővilága, az erdő fontossága, az erdő funkciói (védelem, gazdaság, közjólét), a helyi körülményeknek megfelelő témafókusz: oxigéntermelés, talajvédelem, fatermelés, szemetelés veszélye; erdész/ vadász. Továbbá a tantervben előírják az együttműködést olyan iskolán kívüli partnerrel, mint például az erdészeti hivatal (Forstamt), hogy annak a munkatársaival a diákok vegyenek részt növényültetési vagy állatvédelmi akciókban.¹⁴ Jól látható tehát a törekvés arra, hogy már alsó tagozattól a gyerekekbe neveljék az erdő fontosságát.

Mindezek összegzésésként úgy vélem, fontos és hasznos volna elgondolkodni azon, hogy Magyarországon mi okból továbbra is ennyire mellőzött az erdő, erdőgazdálkodás témakör a közoktatásban, miben van felelősége, és mit tehet az erdészeti szakma a helyzet változtatásáért. Nagyon sok pénzt fordítanak az erdőgazdaságok a közönségkapcsolat fejlesztésére, de ez mégsem tükröződik az oktatás központi dokumentumaiban. Sikeres közoktatási kezdeményezéssel a felnövekvő nemzedék széles körét lehet elérni, akik azután másként fogják értékelni az erdőt és annak kezelőit, ráadásul egy jól összeállított kerettantervi rész/oktatócsomag hatása messze túlmutathat az eredeti célokön. 🌿

¹⁰ „Az emberi tevékenységnek a természetes életközösségre gyakorolt hatásainak elemzése; az erdőpusztulás okainak és következményeinek megismerése.” - http://kerettanterv.ofi.hu/2_melleklet_5-8/index_alt_isk_felso.html

¹¹ Környezetismeret tantárgy 1-4. osztályig heti 1 órás tárgy.

¹² Keresztantervi szemlélet: több tantárgyi terület közös pontjainak egy kérdéskörben való feldolgozása.

¹³ <http://www.koznev.hu/cikk/koznevelés-online/vegjuk-peldanak-a-bastyat/> letöltés: 2013. február 14.

¹⁴ http://www.isb.bayern.de/download/8826/gslp2000_jgst3.pdf letöltés: 2013. február 12.